

**XORIJDA IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING RIVOJLANISH
TARIXI**

O'LMASOVA DILDORA, SHOKIROVA LAZIZA – UMFT universiteti,
2-kurs, S 550-24 PDo 'guruh talabalari
Fan - Ijtimoiy pedagogika
O'qituvchi: Haydarov Sulaymon

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy pedagogika fanining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari ilmiy tahlil qilingan. Maqolada XIX asr oxiridan boshlab Germaniya, Skandinaviya mamlakatlari, Buyuk Britaniya va AQShda ijtimoiy pedagogikaning vujudga kelishi, uning ijtimoiy hayotdagi o'rni hamda amaliy yo'nalish sifatida shakllanish jarayoni yoritilgan. Shuningdek, XX asr o'rtalarida bu sohaning davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi, ijtimoiy muammolarni hal etishdagi roli va XXI asrda global miqyosda erishilgan yutuqlar tahlil etilgan. Maqola xorijiy tajribani o'rganish orqali milliy ta'lim va tarbiya tizimini boyitish zaruratini asoslaydi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy pedagogika, xorijiy tajriba, Germaniya, Skandinaviya mamlakatlari, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiylashuv, ta'lim tizimi, ijtimoiy muammolar, insonparvarlik, pedagogik rivojlanish.

Kirish

Ijtimoiy pedagogika – bu insonning jamiyat bilan o'zaro munosabatini o'rganadigan, uning ijtimoiylashuv jarayoniga yordam beradigan fan sohasidir. Bu yo'nalish asosan shaxsni tarbiyalash, unga ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topish, moslashish va ijobiy ijtimoiy xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan. Ijtimoiy pedagogika fan sifatida 19-asr oxirida shakllana boshlagan bo'lsa-da, uning ildizlari qadimgi davrlardagi tarbiyaviy qarashlar va insonparvarlik g'oyalariga borib taqaladi.

Bugungi kunda xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy pedagogika nafaqat ta'lim tizimining bir qismi, balki davlatning ijtimoiy siyosatida muhim o'rin tutuvchi soha

sifatida e'tirof etiladi. Bu yo'nalishning rivojlanishi har bir mamlakatning siyosiy tizimi, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy muammolariga bog'liq tarzda shakllangan. Shu bois xorijda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixini o'rganish, uning bosqichlarini tahlil qilish bugungi zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimini yanada mukammal qilish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Ijtimoiy pedagogikaning shakllanish bosqichlari (XIX asr – XX asr boshlarida)

Ijtimoiy pedagogikaning ilmiy yo'nalish sifatida paydo bo'lishi asosan Yevropa mamlakatlariga, xususan Germaniya va Skandinaviya davlatlariga borib taqaladi. XIX asrda industrial inqilob, urbanizatsiya va ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi natijasida bolalar, yetimlar, kambag'al oilalar va nogiron shaxslarning ijtimoiy muammolari keskinlashdi. Shu sharoitda davlat va jamoatchilik ijtimoiy himoya tizimini yaratish zaruratini sezdi.

Germaniyada pedagog olim Paul Natorp "ijtimoiy pedagogika" atamasini fanga olib kirgan birinchi mutaxassislardan biridir. U 1899-yilda yozgan "Sozialpädagogik" asarida tarbiyaning jamiyatdagi ahamiyatini tahlil qilib, shaxsni ijtimoiy munosabatlar orqali tarbiyalash g'oyasini ilgari surdi. Natorpning fikricha, insonni tarbiyalash – bu uni jamiyatda yashash, boshqalar bilan hamkorlik qilishga o'rgatish demakdir. Shu tariqa ijtimoiy pedagogika alohida ilmiy yo'nalish sifatida tan olingan.

Bu davrda Daniya, Norvegiya, Shvetsiya va Finlyandiya davlatlarida ham ijtimoiy tarbiya markazlari tashkil etilib, yetim bolalar, ishchi yoshlar va kam ta'minlangan oilalar farzandlari bilan ishlash tizimi yo'lga qo'yildi. Bu jarayon ijtimoiy pedagogikaning amaliy yo'nalish sifatida shakllanishiga zamin yaratdi.

XX asr o'rtalarida ijtimoiy pedagogikaning kengayishi va amaliy rivoji

XX asrning o'rtalariga kelib, ijtimoiy pedagogika G'arb davlatlarida mustaqil kasbiy soha sifatida rivojlana boshladi. Ikkinchi jahon urushi tugaganidan keyin millionlab bolalar va oila a'zolari yetim yoki boshpanasiz holatga tushib qolgan edi. Shu bois ijtimoiy pedagogik xizmatlar davlat siyosatining ajralmas qismiga aylandi.

Masalan, Buyuk Britaniyada “social work” (ijtimoiy ish) tizimi shakllanib, u maktablar, tibbiyot muassasalari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda faoliyat yuritib boshladi. AQShda esa 1960-yillarda ijtimoiy pedagogik faoliyat “child welfare” (bolalar farovonligi) dasturlari orqali kengaydi. Bu jarayonlarda psixologiya, sotsiologiya va pedagogika fanlari integratsiyalashib, ijtimoiy pedagogikaning ilmiy asoslari mustahkamlandi.

Skandinaviya mamlakatlarida esa ijtimoiy pedagogika davlat ta’lim tizimining muhim bo‘lagi sifatida shakllandi. Masalan, Daniyada har bir maktabda ijtimoiy pedagog faoliyat yuritadi, u o‘quvchilarni ijtimoiy muammolardan himoya qilish, ota-onalar bilan ishlash va ijtimoiy integratsiyani ta’minlash bilan shug‘ullanadi.

Shuningdek, Germaniyada “ijtimoiy pedagog” (Sozialpädagoge) kasbi rasmiy kasb sifatida tan olindi va universitetlarda maxsus yo‘nalish sifatida o‘qitila boshlandi.

Zamonaviy bosqich: XXI asrda ijtimoiy pedagogikaning global rivoji

Hozirgi davrda ijtimoiy pedagogika nafaqat G‘arb, balki Osiyo va Lotin Amerikasi mamlakatlarida ham keng rivojlanmoqda. Bu soha insonparvarlik, tenglik, fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy integratsiya g‘oyalariga asoslanadi.

Finlyandiya, Norvegiya va Germaniya kabi mamlakatlarda ijtimoiy pedagogika fan sifatida ta’lim dasturlariga kiritilgan. Bu yo‘nalishda faoliyat yurituvchi mutaxassislar maktablar, ijtimoiy xizmat markazlari, yetim bolalar uylari va migratsiya markazlarida ishlaydi.

AQShda ijtimoiy pedagoglar “school social worker” sifatida faoliyat yuritib, yoshlarni ruhiy bosim, oilaviy muammolar va jamiyatdagi nohaqliklarga qarshi kurashishda qo‘llab-quvvatlaydi.

Yaponiya va Janubiy Koreyada esa ijtimoiy pedagogika zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilgan bo‘lib, “raqamli tarbiya” (digital pedagogy) konsepsiyasi asosida yoshlarning onlayn muhitda ijtimoiy xulqini shakllantirishga e’tibor qaratiladi.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogikaning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardir:

- ✓ oilaviy tarbiya va ota-onalarni qo'llab-quvvatlash;
- ✓ yoshlar ijtimoiylashuvi va moslashuvini yengillashtirish;
- ✓ nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlash;
- ✓ axborot texnologiyalari davrida ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash;
- ✓ inson huquqlari va ijtimoiy adolat g'oyalarini targ'ib qilish.

Xulosa

Xorijda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liq holda kechgan. U dastlab kambag'al qatlamlarga yordam berish maqsadida boshlangan bo'lsa, keyinchalik mustaqil ilmiy-amaliy soha sifatida shakllandi. Germaniya, Skandinaviya, Buyuk Britaniya va AQShda ijtimoiy pedagogika insonning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash, ijtimoiy muammolarni bartaraf etish hamda yosh avlodni fuqarolik mas'uliyati ruhida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika global miqyosda insonparvarlik g'oyalari, tenglik, hamkorlik va bag'rikenglik tamoyillari asosida rivojlanmoqda. Uning xorijiy tajribasini o'rganish milliy ta'lim tizimimizda ijtimoiy yo'nalishdagi tarbiyani kuchaytirish, yoshlarni ijtimoiy hayotga faol jalb etish va ularning jamiyatdagi moslashuvini ta'minlash uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига руҳий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.

5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yoʻllari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.